

Jolanta Grotowska-Leder 
Uniwersytet Łódzki

Od redaktorki:

Osiąganie dorosłości i młodzi dorośli jako kategorie analiz socjologicznych

DOI: <http://dx.doi.org/10.18778/1733-8069.15.4.01>

Abstrakt Przebieg życia obejmujący trzy podstawowe fazy – młodość, dorosłość, starość – wyraźnie komplikuje się w społeczeństwie ponowoczesnym, szczególnie w okresie tranzycji z młodości do dorosłości. Niepokojąco wydłuża się proces stawania się dorosłym. Młodzi ludzie coraz później osiągają pełną dorosłość obejmującą niezależność ekonomiczną poprzez stałą pracę, niezależność społeczną w rozumieniu samodzielnego zamieszkania i prowadzenia gospodarstwa domowego oraz założenia rodziny. Zawarte w tomie teksty prezentują rezultaty badań socjologicznych dotyczących tego złożonego zjawiska, które jest skutkiem oddziaływania globalnych procesów, strukturalnych uwarunkowań funkcjonowania młodych ludzi i ich indywidualnych wyborów.

Słowa kluczowe młodzi dorośli, proces osiągnięcia dorosłości

Jolanta Grotowska-Leder, doktor habilitowana, profesor Uniwersytetu Łódzkiego, Katedra Socjologii Stosowanej i Pracy Socjalnej UŁ, profesor SGGW, Katedra Socjologii, SGGW w Warszawie. Członkini Komitetu Nauk Demograficznych PAN, Rady Pomocy Społecznej przy MRPiPS, Przewodnicząca Sekcji Pracy Socjalnej PTS. Specjalizuje się w badaniach współczesnych problemów społecznych, głównie ubóstwa, a ostatnio sytuacji młodych ludzi na rynku pracy i procesu wchodzenia w dorosłość. Autorka książek: *Fenomen wielkomiejskiej biedy. Od epizodu do underclass*, 2002; *Wielkomiejska bieda w okresie transformacji*, 1996 (współautorka W. Warzywoda-Kruszyńska), *Sandwich generation? Wzory wsparcia w rodzinach trzypokoleniowych. Na przykładzie mieszkańców dwóch gmin województwa świętokrzyskiego*, 2016

(współautorka Katarzyna Roszak) oraz redaktorka książek: *Więzi społeczne, sieci społeczne w perspektywie procesów inkluzji i wykluczenia społecznego*, 2014; *Sieci wsparcia społecznego jako przejaw integracji i dezintegracji społecznej*, 2008 oraz *Investing in Children. Innovative Solutions to Improve Children's Well-Being*, 2018 (współredaktorka P. Bunio-Mroczek).

Adres kontaktowy:

Katedra Socjologii Stosowanej i Pracy Socjalnej
Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny
Uniwersytet Łódzki
ul. Rewolucji 1905 r. nr 41 90-214 Łódź,
e-mail: jolanta.grotowska@uni.lodz.pl,
jolanta_grotowska_leder@sggw.pl

Młodzi dorośli stali się w ostatnich dwóch dekadach przedmiotem znaczącego zainteresowania w badaniach socjologicznych. Dzieje się tak, ponieważ przebieg życia obejmujący trzy podstawowe fazy – młodość, dorosłość, starość – wyraźnie komplikuje się wskutek wzrastającej dynamiki życia społecznego jako rezultatu oddziaływania kilku procesów, między innymi modernizacji gospodarczej i towarzyszącej jej transformacji rynku pracy, indywidualizacji życia, ale także globalizacji i migracji. Zmiana taka jest szczególnie obserwowana między dwoma pierwszymi etapami życia: młodością i dorosłością. Niepokojące stało się wydłużanie się procesu stawania się dorosłym w rozumieniu podejmowania ról człowieka dorosłego, które obejmuje: zakończenie edukacji, podjęcie stałej aktywności zawodowej, opuszczenie domu rodzinnego, samodzielne zamieszkanie i prowadzenie własnego gospodarstwa domowego oraz założenie rodziny (Bendit 2006).

Tranzycję w dorosłość eksplorowaną współcześnie przez wybitnych teoretyków i empiryków, wśród których wskazać można Jaffrey'a Arnetta, Anthonyego Giddensa, Ulricha Becka, Martina Kohli, Anderasa Walthera, a w Polsce Annę Brzezińską i Krystynę Szafraniec, cechuje postępująca złożoność tego etapu życia, jego pluralizacja, fragmentacja i biografizacja. Znajduje to odzwierciedlenie w stosowaniu nowych pojęć w jego analizach, między innymi: „późne dojrzewanie” (ang. *post adolescence*), „młoda dorosłość” (ang. *young adulthood*) (np. Bendit 2006; Casall 1996; Cavalli, Galland 1995 za: Brzezińska i in. 2011), „wyłaniająca się dorosłość” (ang. *emerging adulthood*) (Arnett 2000) czy „odroczone dorosłość” (Brzezińska i in.

2011). Tworzone są także nowe określenia na ludzi młodych doświadczających tej tranzykcji – w języku polskim stosowana jest kategoria „młodzi dorośli”, a w języku angielskim określenia: *young adults, kids, adultescents*. Badania te ujawniają, że kryteria oddzielenia dorosłych od ludzi młodych stały się mniej jednoznaczne, że coraz trudniej jest określić moment, w którym człowiek staje się „dorosłym”, a przedział wiekowy dla doświadczających zmian charakterystycznych dla tego etapu rozszerza się i obejmuje roczniki od 15. do nawet 40. roku życia (Piotrowski 2013; Grotowska-Leder, Rek-Woźniak, Kudlińska 2016).

Proces tranzykcji do dorosłości, który rozciągnął się współcześnie i obejmuje wskazane nowe etapy, charakteryzowany jest przez określone sytuacje stanowiące doświadczenie młodego człowieka na każdym z nich. Etap młodości (*adolescence*) cechuje mieszkanie z rodzicami, koncentracja na nauce, a etap później młodości (*post-adolescence*) (Galland 1990; Cavalli, Galland 1995 za: Bendit 2006) wypełnia eksperymentowanie: zawodowe, w zakresie organizacji warunków mieszkaniowych i relacji partnerskich, a etap wczesnej/wyłaniającej się dorosłości (*young adulthood / emerging adulthood*) to czas poznawania możliwych kierunków aktywności życiowej, dokonywania intensywnej eksploracji w obszarze związków intymnych i pracy, kształtowania aspiracji zawodowych i świadomości znaczenia profesjonalnej kariery w warunkach niepewności zatrudnienia, ryzyka bezrobocia i inflacji kompetencji zawodowych, co skutkuje zmianą miejsca pracy, ale także warunków mieszkaniowych, partnerów i tym podobne. Domknięciem procesu społecznego dorastania jest etap pełnej

dorobosci (ang. *completed adulthood*) (Bendit 2006). To okres podejmowania wzglednie trwalych decyzji i przyjmowania zobowiazan w kwestiach relacji partnerskich (wspolne zamieszkanie, pozostanie w trwalym zwiazku i jego formalizowanie przez malzenstwo, macierzyznstwo) i zawodowych (zaangazowanie sie w okreslona branze, wybor firmy jako miejsca pracy).

Procesy, ktore okreslily ponowoczesny etap rozwoju – upowszechnienie edukacji, zmiany demograficzne i zmiany na rynku pracy, rosna zapotrzebowanie na wysoko wykwalifikowanych specjalistow, wzrost konkurencyjnosci – otworzyly przed mlodymi ludzmi wielosc mozliwosci wyboru wlasnej sciezki rozwoju i kreowania wlasnego zycia, ale w warunkach intensyfikacji zagrozen spolecznych i narastajacej niepewnosci. Realizowany w spoleczenstwie nowoczesnym normatywnie okreslony cykl zycia zorganizowany wokol pracy zawodowej, w ktorym linearnie, w okreslonym porzadku chronologicznym nastepowaly: edukacja, praca zawodowa, usamodzielnienie ekonomiczne, malzenstwo i rodzicielstwo, wypiera dzisiaj model nowoczesny, ktory cechuje destandardyzacja, dezinstytucjonalizacja, dechronolizacja. Sciezki zyciowe na etapie przechodzenia od mlodosci do dorobosci sa coraz bardziej roznorodne, ale tez niepewne i nieprzewidywalne. Sa roznyimi wariantami polaczenia tradycyjnego, normatywnie okreslonego modelu wkraczania w dorobosc i modelu nowoczesnego, w ktorym realizacja podstawowych rol spolecznych naklada sie, a na znaczeniu zyskuje refleksyjnosci, koniecznosc swiadomego kierowania zyciem, ale tez otwarcie na nowe sytuacje i szybkie na nie reagowanie w postaci zmian (Beck 2002; DuBois-Rey-

mond, Lopez Blasco 2003; Bauman 2006; Walther 2006; Giddens 2001; Zielińska 2018),

Podniesione w ogolnym zarysie kwestie skladaja sie na tresc tomu zatytuLOWanego *Mlodzi dorobli w czasach ponowoczesnosci w analizach socjologicznych*. Z wyjatkiem ostatniego artykulu, pozostale prezentuja rozne aspekty zlozonego procesu wchodzenia w dorobosc z wykorzystaniem rezultatow badan prowadzonych wzrod mlodych ludzi, glownie Polakow, ale takze Amerykanow, w jakosciowym paradygmacie metodologicznym z zastosowaniem roznych technik (wywiady jakosciowe IDI, quasi-biograficzne, FGI, obserwacja).

Tom otwiera artykul pod tytullem *Emerging Adulthood: An Intersectional Examination of the Changing Life Course*, amerykanskiej badaczki zjawiska Shau-ny Morimoto. Autorka w oparciu o badania dotyczace postrzegania przez uczniow szkol srednich swojego miejsca w swiecie doroblych weryfikuje hipoteze Jeffreya Arnetta wylaniajacej sie dorobosci jako nowego etapu w cyklu zycia, wskazujac, ze podejmowane przez mlodych Amerykanow decyzje i wybory sa przez nich negocjowane oraz ze z perspektywy ich obecnych doswiadczen trudno przesadzac o statusie dokonanych przez nich wyborow. Przeprowadzone analizy ujawnily zroznicowanie tego etapu w zaleznosci od plci i przynaloznosci rasowej. Morimoto wskazuje, ze mimo wielu juz dowodow potwierdzajacych uniwersalny charakter koncepcji Arnetta (przytacza miedzy innymi studia Becka, Brooksa i Everetta; Woodmana i Wyn) wazne sa kolejne badania w tym obszarze. Prezentowane w tomie studia teoretyczno-empiryczne nad mlodymi doroblymi Polakami ujawn-

niają cechy i prawidłowości przebiegu tego etapu życia w Polsce.

Cztery artykuły składające się na program tomu zostały przygotowane przez członków zespołu z Instytutu Socjologii Uniwersytetu Łódzkiego realizującego w latach 2015–2019 projekt NCN pod tytułem *Polityki publiczne na rzecz pełnej dorosłości w Polsce* (UMO-2014/2015/B/HS5/03284). Celem projektu było ustalenie przebiegu procesu osiągnięcia dorosłości w Polsce i jego uwarunkowań oraz ustalenie zakresu, w jakim instrumenty polityczno-institutionalne wspierają ten proces. W koncepcji badań będących jego empiryczną podstawą założono, że przebieg tego procesu stanowi wypadkową indywidualnych strategii życiowych, wpływu czynników strukturalnych i dostępnych rozwiązań instytucjonalnych oferowanych w ramach polityk publicznych. Teoretyczne ramy projektu stanowią koncepcje przebiegu życia i polityki (reżimu) przebiegu życia (a w jej ramach – konceptualizacja kategorii młodych dorosłych), a także konstrukcjonistyczna koncepcja polityki społecznej. W artykułach zamieszczonych w tomie wykorzystano częściowo dane zebrane w procesie realizacji trzech z sześciu zadań stanowiących program badawczy projektu, tych zadań, które dotyczyły konceptualizacji procesu wchodzenia w dorosłość przez młodych dorosłych, stosowanych przez nich strategii wchodzenia w dorosłość oraz społeczno-obywatelskiego zaangażowania młodych dorosłych oraz problematyzacji procesu osiągnięcia dorosłości w polityce społecznej w Polsce. Przedmiotem analiz w projekcie uczyniono przebieg doświadczeń życiowych młodych dorosłych łodzian, osiagających demograficzną dorosłość w roku akcesji

Polski do UE, realizujących swoje role człowieka dorosłego w warunkach rozwoju społeczeństwa rynkowego w Polsce przełomu wieków.

Pierwszy z tych tekstów autorstwa Iwony Kudlińskiej-Chróścickiej pod tytułem *Stawanie się osobą dorosłą w czasach płynnej nowoczesności w doświadczeniu wielkomiejskich młodych dorosłych* podejmuje próbę odtworzenia procesu stawania się człowiekiem dorosłym w wymiarze tożsamościowym i interakcyjnym. Wykorzystując instrumentarium pojęciowe trzech teorii: płynnej nowoczesności, wczesnej dorosłości i teorii tożsamości, autorka charakteryzuje etapy formowania się tożsamości osoby dorosłej. W posumowaniu analiz konstatuje, że wczesna dorosłość młodych mieszkańców Łodzi jest etapem poszukiwania i eksplorowania różnych dostępnych im możliwości oraz przeżywania przez nich wielu trudności, wątpliwości i negatywnych emocji, powodowanych przede wszystkim ograniczeniami strukturalnymi, ale także ich emocjonalną niedojrzałością.

Agnieszka Dziedziczak-Foltyn i Marcin Gońda w artykule pod tytułem *Instrumentalizacja i kapitalizacja edukacji w postawach wielkomiejskich młodych dorosłych* koncentrują uwagę na roli edukacji w procesie wchodzenia w dorosłość w teoretycznych ramach kapitału ludzkiego. Przedmiotem ich analiz są wybory, strategie i doświadczenia edukacyjne łódzkich trzydziestolatków legitymujących się wykształceniem wyższym z perspektywy ich subiektywnych narracji oraz ocen formułowanych przez przedstawicieli lokalnej administracji publicznej i instytucji polityki społecznej. Odtworzone ścieżki edukacyjne i zawodowe młodych dorosłych łodzian

uwidoczniły silny pragmatyzm ich decyzji w tym obszarze, zorientowany na natychmiastową lub – rzadziej – odroczoną w czasie potrzebę sukcesu zawodowego.

Kluczowym etapem w procesie osiągnięcia dorosłości jest podjęcie pracy zawodowej. Aktywność zawodowa młodych dorosłych jest tematem kilku artykułów w niniejszym tomie. Praca zawodowa młodych dorosłych łódzian jest przedmiotem analizy Jolanty Grotowskiej-Leder w artykule pod tytułem *Aktywność zawodowa łódzkich trzydziestolatków w perspektywie kariery zawodowej w świetle analiz jakościowych*. Ramy teoretyczne podjętych rozważań stanowią koncepcje karier zawodowych: E. Scheina oraz D. Supera, które łączą rozwój zawodowy człowieka z czynnikami roli i czynnikami sytuacyjnymi. Przeprowadzone analizy wskazują, że kariery zawodowe łódzkich trzydziestolatków mają cechy karier poziomych i „w głąb”, są zróżnicowane według płci i poziomu wykształcenia oraz sytuacji w rodzinach pochodzenia na etapie wzrastania bohaterów biografii. Mają też cechy wspólne – obejmują wielość miejsc pracy i stanowisk, na ogół niestabilnych i niepewnych – które potwierdzają ujawnianie w innych studiach doświadczenia w sferze pracy zawodowej na etapie wchodzenia w dorosłość.

Artykuł pod tytułem *Młodzi dorośli łódzianie i zdunskowolanie zaangażowani w sferę i przestrzeń publiczną w procesie osiągnięcia pełnej dorosłości*, przygotowany przez Marcina Kotrasa, ostatni z tekstów wykorzystujących wyniki badań projektu łódzkich badaczy zjawiska, poświęcony jest aktywności młodych dorosłych w sferze i przestrzeni publicznej na etapie osiągnięcia dorosłości, zgodnie z założeniem, że zaan-

gażowanie społeczno-obywatelskie należy włączyć do zestawu ról człowieka dorosłego. Czyniąc przedmiotem analiz przebieg życia młodych dorosłych aktywnych w sferze i przestrzeni publicznej oraz problematyzowanie trudności w procesie wchodzenia w dorosłość w działaniach polityczno-instytucjonalnych w skali lokalnej, autor ujawnia, że role aktywisty i społecznika nie są powszechne, ale też niezbyt cenione na tym etapie życia, że angażujący się w sferę i przestrzeń publiczną prowadzą „walkę o uznanie” ich aktywności wśród mieszkańców i instytucji samorządowych w ich środowiskach lokalnych. Młodzi dorośli nie są też obecni w programach politycznych jako kategoria wymagająca oddzielnego zainteresowania i wsparcia ze względu na warunki życia. Są beneficjentami transferów finansowych w ramach programów adresowanych do szerszych kategorii Polaków (np. Rodzina 500+). Autor konkluduje, że wpływ na politykę przebiegu życia młodych dorosłych ma zasięg ograniczony.

Kolejne dwa artykuły w tomie mają także charakter teoretyczno-empiryczny, prezentują wyniki badań nad współczesnymi młodymi dorosłymi zrealizowane przez młode badaczki zjawiska, członkinie zespołu Młodzi w Centrum LAB, funkcjonującego na Wydziale Nauk Humanistycznych i Społecznych USWPS. Artykuł pod tytułem *Nowe oblicza konfliktu ról wśród młodych Polek i Polaków w świetle łączenia rodzicielstwa ze studiami i pracą zawodową*, przygotowany przez Izabelę Mleczo, Paulę Pustułkę, Justynę Sarnowską i Martę Buler powstał na podstawie danych z eksploracyjnego badania pod tytułem *Wyzwania i strategie łączenia edukacji z rodzicielstwem wśród studentów i absolwentów Wydziału Nauk Humanistycznych i Społecznych Uniwersytetu SWPS (Edu-*

PRo), realizowanego w latach 2017–2018, które jest kontynuacją projektu pod tytułem *Losy zawodowe absolwentów Wydziału Nauk Humanistycznych i Społecznych Uniwersytetu SWPS: wartość dyplomu i łączenie edukacji z pracą*. W teoretycznych ramach koncepcji „chciwych” instytucji Cosera autorki podejmują problem łączenia trzech podstawowych ról człowieka dorosłego – edukacyjnej, zawodowej, rodzinnej – na przykładzie studiujących i pracujących rodziców. Przeprowadzone analizy ujawniają występowanie konfliktu tych ról społecznych, zróżnicowanego według płci i dostępnego wsparcia.

Z kolei Dominika Winogrodzka i Justyna Sarnowska w artykule pod tytułem *Tranzycyjny efekt jojo w sekwencjach społecznych młodych migrantów śledzą ścieżki zawodowe młodych migrantów w oparciu o wyniki projektu NCN pod tytułem *Przejścia młodych z edukacji na rodzimy i zagraniczny rynek pracy: rola lokalności, grupy rówieśniczej i nowych mediów* (2015/18/E/HS6/00147), realizowanego w latach 2016–2018. Operacjonalizując tranzycyjny efekt jojo w trakcie ścieżki edukacyjno-zawodowej (jako podejmowanie nauki przez pracujących oraz powroty do pracy wcześniej wykonywanej) oraz wykorzystując analizę sekwencji społecznych, autorki weryfikują koncepcję tranzycyjnego efektu jojo A. Wal-*

thera w ścieżkach edukacyjno-zawodowych migrujących młodych dorosłych Polaków oraz wskazują na rolę migracji międzynarodowych w przebiegu ich ścieżek edukacyjno-zawodowych. Walorem podjętych analiz jest zestawienie obiektywnego i subiektywnego wymiaru przebiegu ścieżek edukacyjno-zawodowych.

Tom zamyka artykuł autorstwa Małgorzaty Potocznej i Grażyny Mikołajczyk-Lerman pod tytułem *Enhancing Autonomy through Occupational Engagement of Adults with Intellectual Disabilities – Supported Employment Model Applied by the Polish Association for Persons with Intellectual Disabilities (Branch in Zgierz)*, który nie koncentruje stricte uwagi na młodych dorosłych, lecz czyniąc przedmiotem zainteresowania problem wchodzenia na rynek pracy szczególnej kategorii – osób niepełnosprawnych intelektualnie – tej kategorii w dużym stopniu dotyczy. Autorki artykułu analizują jedną z innowacyjnych praktyk promowania uczestnictwa społecznego i aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych intelektualnie w otwartym środowisku społecznym na przykładzie działań podejmowanych w Zgierzu, w jednym z Oddziałów Polskiego Stowarzyszenia na rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelektualną.

Bibliografia

Arnett Jeffrey Jensen (2000) *Emerging adulthood. A theory of development from the late teensthrough the twenties*. „American Psychologist”, vol. 55, no. 5, s. 469–480.

Bauman Zygmunt (2006) *Płynna nowoczesność*. Przełożył Tomasz Kunz. Kraków: Wydawnictwo Literackie.

Beck Ulrich (2002) *Społeczeństwo ryzyka. W drodze do innej nowoczesności*. Przełożył Stanisław Cieśla. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.

Bendit Rene (2006) *Youth Sociology and Comparative Analyses in the European Union Member States*. „German Youth Institute Papers”, no. 79, s. 49–76.

Brzezińska Anna I. i in. (2011) *Odroczona dorosłość: fakt czy artefakt?* „Nauka”, t. 4, s. 67–107.

Du Bois-Reymond Manuela, López-Blasco Andreu (2003) *Yo-yo transitions and misleading trajectories: Towards integrated transition policies for young adults in Europe* [w:] Andreu López-Blasco, Wallace McNeish, Andreas Walther, eds., *Young people and contradictions of inclusion: Towards integrated transition policies in Europe*. Oxford: Policy Press, s. 19–43.

Giddens Anthony (2001) *Nowoczesność i tożsamość. „Ja” i społeczeństwo w epoce późnej nowoczesności*. Przełożyła Alina Szulżycka. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Grotowska-Leder Jolanta, Magdalena Rek-Woźniak, Iwona Kudlińska (2016) *Polityka przebiegu życia - teoretyczne i*

metodologiczne ramy badań nad procesem osiągnięcia dorosłości. „Przegląd Socjologiczny”, t. 65, nr 2, s. 83–104.

Piotrowski Konrad (2013) *Tożsamość osobista w okresie wkraczania w dorosłość. Sytuacja młodych osób z ruchowym ograniczeniem sprawności i ich sprawnych rówieśników*. Wielichowo: TIPI.

Walther Andreas (2006) *Regimes of Youth Transitions: Choice, flexibility and security in young people's experiences across different European contexts*. „Young”, vol. 14, no. 2, s. 119–139.

Zielińska Maria, red. (2018) *Życie jako projekt. Miejsce i rola młodzieży w świecie dorosłych*. „Rocznik Lubuski”, t. 44, cz. 1.

Cytowanie

Grotowska-Leder Jolanta (2019) *Od redaktorki: Osiąganie dorosłości i młodzi dorośli jako kategorie analiz socjologicznych*. „Przegląd Socjologii Jakościowej”, t. 15, nr 4, s. 6–12 [dostęp dzień, miesiąc, rok]. Dostępny w Internecie: <www.przegladsocjologiijakosciowej.org>. DOI: <http://dx.doi.org/10.18778/1733-8069.15.4.01>.

Editorial: Young Adults in the Age of Postmodernity in Sociological Analyses

Abstract: The course of life covering three basic phases - youth-adulthood-old age - is clearly complicated in a post-modern society, especially during the transition from youth to adulthood. The process of becoming an adult is getting alarmingly prolonged. Young people reach full adulthood later and later in life, which includes economic independence through a permanent job, social independence in the sense of independent living and running a household, and starting a family. The texts contained in this volume present the results of sociological research on this complex phenomenon, which is the product of the impact of global processes, the structural conditionings behind the functioning of young people, and their individual choices.

Keywords: young adults, the process of achieving adulthood